

Верховний
Суд

Правові висновки, висловлені Великою Палатою Верховного Суду у виборчих спорах.

Князєв Всеволод Сергійович

Секретар Великої Палати Верховного Суду

- Вирішення публічно-правових спорів з правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму належить до юрисдикції адміністративних судів в Україні згідно пункту 6 частини першої статті 19 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України).

- Відповідно до частини першої статті 3, статей 63 та 64 Виборчого кодексу України предметом оскарження є: рішення, дії чи бездіяльність відповідних суб'єктів як при проведенні загальнодержавних (Президента України, народних депутатів України), так і місцевих виборів (депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим; сільської, селищної, міської, районної, районної у місті (у містах, де утворені районні у місті ради), обласної ради; сільського, селищного, міського голови).

Статтями 22, 273 КАС України передбачено, що Верховному Суду як суду першої інстанції підсудні, зокрема справи:

- щодо встановлення Центральною виборчою комісією (далі – ЦВК) результатів виборів або всеукраїнського референдуму;
- стосовно бездіяльності Кабінету Міністрів України щодо невнесення до Верховної Ради України законопроєкту на виконання (реалізацію) рішення Українського народу про підтримку питання загальнодержавного значення на всеукраїнському референдумі за народною ініціативою;
- рішення, дії або бездіяльність ЦВК щодо встановлення нею результатів виборів чи всеукраїнського референдуму.

- Відповідно до частини третьої статті 23 КАС України у випадках, визначених цим Кодексом, Велика Палата Верховного Суду (далі – Велика Палата) переглядає в апеляційному порядку як суд апеляційної інстанції судові рішення у справах, розглянутих Верховним Судом як судом першої інстанції.

З початку діяльності і до 30 червня 2021 року на розгляд Великої Палати надійшло 52 апеляційні скарги у справах щодо виборчого процесу:

- 13 із них стосувалися виборів Президента України;
- 37 – виборів народних депутатів України;
- 2 – місцевих виборів.

Великою Палатою було ухвалено 35 судових рішень, якими:

- 9 апеляційних скарг – залишено без розгляду;
- 6 – повернуто;
- 2 – закрито апеляційне провадження;
- 11 – відмовлено у задоволенні скарги та залишено рішення без змін;
- 1 – скаргу задоволено і судове рішення змінено;
- 6 – скарг задоволено та оскаржені рішення скасовано, з них – у 4 справах ухвалено нове судове рішення, 2 справи направлено для розгляду за встановленою підсудністю.

Однією з найпоширеніших правовстановлюючих проблемам, які найчастіше зустрічаються у практиці судочинства Великої Палати з розгляду виборчих спорів, є:

- не завжди правильне визначення позивачами (їх представниками) питань предметної та інстанційної підсудності справ за позовними вимогами щодо визнання протиправними постанов, протоколів, дій ЦВК, пов'язаних із встановленням результатів голосування та реєстрацією осіб обраними на посади в представницьких органах влади під час процесу як парламентських, так і місцевих виборів, а також в межах одномандатних виборчих округів на виборах (позачергових, проміжних) народних депутатів України;

Наприклад у постанові від 18 січня 2021 року у справі № 855/7/21 (11-15ав21) Велика Палата дійшла правового висновку, що позовні вимоги про оскарження рішень, дій, протоколів ЦВК щодо встановлення результатів місцевих виборів та/або реєстрації обраних депутатів, сільських, селищних, міських голів підсудні як суду першої інстанції апеляційному адміністративному суду в апеляційному окрузі, що включає місто Київ. Оскільки згідно із частиною другою статті 22 та другим реченням частини третьої статті 273 КАС України до Верховного Суду як суду першої інстанції оскаржуються рішення, дії чи бездіяльність ЦВК, вчинені/допущені нею на виконання власних повноважень щодо встановлення нею результатів загальнодержавних виборів чи всеукраїнського референдуму.

Іншою правовстановлюючою проблемою, яка найчастіше зустрічається у практиці судочинства Великої Палати з розгляду виборчих спорів є:

- неправильне визначення інстанційної підсудності позовних вимог щодо визнання протиправними дій, рішень ЦВК зі встановлення результатів голосування в межах одномандатних виборчих округів на виборах (позачергових, проміжних) народних депутатів України, а також щодо скасування постанов ЦВК про реєстрацію кандидатів народними депутатами України.

Прикладом є справа № 9901/458/19 (11-860ав19), в якій Велика Палата дійшла висновку, що позивачем об'єднано позовні вимоги стосовно рішень, дій або бездіяльності ЦВК щодо встановлення нею результатів виборів, що належать до виключної підсудності Верховного Суду як суду першої інстанції, з позовними вимогами про визнання протиправною та скасування постанови ЦВК від 14 серпня 2019 року № 1871 «Про реєстрацію народних депутатів України, обраних на позачергових виборах народних депутатів України 21 липня 2019 року в одномандатних виборчих округах» у частині реєстрації обраним народним депутатом України іншого кандидата, а також про визнання протиправними дій та рішення ЦВК зі встановлення результатів голосування в межах одномандатного виборчого округу № 69 на цих позачергових виборах народних депутатів України, які належать до виключної підсудності як суду першої інстанції апеляційному адміністративному суду в апеляційному окрузі, що включає місто Київ. Велика Палата також виходила з того, що роз'єднання наведених вище позовних вимог з їх подальшим розглядом Верховним Судом як судом першої інстанції з урахуванням вимог частини шостої [статті 172 КАС України](#) у цій справі є неможливим.

Велика Палата також у постанові від 26 серпня 2019 року у справі № 855/364/19 (11-871ав19) дійшла правового висновку, що рішення ЦВК про реєстрацію обраних осіб народними депутатами України, які приймаються після офіційного оприлюднення результатів виборів депутатів у газетах «Голос України» та «Урядовий кур'єр», не є рішенням цього органу щодо встановлення результатів виборів, а іншим рішенням ЦВК, яке підлягає оскарженню до Шостого апеляційного адміністративного суду.

У постанові від 17 травня 2021 року у справі № 9901/148/21 (11-186ав21) Велика Палата також визначила правовий висновок, згідно з яким спори щодо оскарження бездіяльності ЦВК стосовно встановлення результатів загальнонаціональних виборів підсудні Верховному Суду, але при вирішенні цих питань необхідно аналізувати дійсний зміст позовних вимог, з'ясувати те, що фактично оскаржує позивач. Якщо позивачем оскаржуються проміжні дії ЦВК, то такі позовні вимоги не є підсудними Верховному Суду. Якщо метою позову є спонукання ЦВК до прийняття остаточного рішення стосовно встановлення результатів загальнонаціональних виборів, то такий позов підсудний Верховному Суду як суду першої інстанції.

- З аналізу постанов Великої Палати у виборчих справах можна зробити висновок, що переважна їх більшість стосувалася оскарження кандидатами у народні депутати України протоколів ЦВК про встановлення результатів виборів на позачергових та проміжних виборах народних депутатів України в одномандатних виборчих округах, тобто за передбаченої Законом України від 17 листопада 2011 року № 4061-VI «Про вибори народних депутатів України» (далі – Закон № 4061-VI) мажоритарної виборчої системи.

Крім того, Велика Палата у постанові від 15 серпня 2019 року у справі № 9901/437/19 (11-821ав19) дійшла правового висновоку, що твердження позивачки про те, що єдиним можливим способом захисту її прав та прав усіх виборців одномандатного виборчого округу (у разі неможливості достовірного встановлення підсумків голосування і результатів виборів) є проведення повторних виборів народних депутатів України у відповідному одномандатному виборчому окрузі, не ґрунтуються на вимогах Закону № 4061-VI, оскільки статтею 104 цього Закону визначено вичерпний перелік випадків за яких можливе проведення повторних виборів в одномандатному виборчому окрузі. Крім того, у справі не встановлено обставини, що підтверджують визнання виборів в одномандатному окрузі такими, що не відбулися та визнання дільничною виборчою комісією голосування на виборчій дільниці недійсним передбачені статтями 62, 92 вказаного Закону.

У справі № 9901/117/21 (11-172ав21) Велика Палата дійшла правового висновку, що поняття «виборчий процес» є ширшим, ніж поняття «проведення виборів», оскільки системний аналіз поняття «виборчий процес», вжитого у статтях 278–279 КАС України, та поняття «проведення виборів», виокремленого в статті 151 цього ж Кодексу, дає підстави для висновку про те, що КАС України співвідносить зазначені поняття як «ціле» і «частину». Відтак обмеження щодо застосування заходів забезпечення позову під час виборчого процесу визначаються вичерпним переліком стадій, наведеним у частині четвертій статті 151 КАС України, а саме процесом призначення, підготовки і проведення виборів. З урахуванням зазначеного Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що у справі про оскарження результатів виборів народного депутата України забезпечення позову шляхом заборони ЦВК вчиняти дії з реєстрації особи, обраної народним депутатом України, є співмірним та ефективним.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!